

Öörändurid

146. hooaeg

CONOR MCPHERSON

Öörändurid

(THE NIGHT ALIVE, 2013)

DRAAMA KAHES OSAS

TÕLGE ERKKI SIVONEN

LAVASTAJA JA MUUSIKALINE KUJUNDAJA TIIT PALU

KUNSTNIK SILVER VAHTRE

VALGUSKUJUNDAJA IMBI MÄLK

ETENDUSE JUHT MAARJA LIBA

ERITÄNUD: JANEK SAVOLAINEN, ANTI VEERMAA

ESIETENDUS 20.02.2016 VÄIKESES MAJAS

OSADES:

MAURICE HANNES KALJUJÄRV

TOMMY ANDRES MÄHAR

AIMEE KÄRT TAMMJÄRV

DOC RIHO KÜTSAR

KENNETH VEIKO PORKANEN

TEGEVUSKOHT 20. SAJANDI ALGUSAASTATEST PÄRIT ELUMAJA DUBLINIS
PHOENIX PARKI KANDIS.

TEGEVUSAEG SÜGIS. TÄNAPÄEV.

**Ole Sina tasane tee minu ees,
ole Sina juhatav täht minu kohal,
ole Sina valvas silm minu taga
tänapäeval, tänapäeval, ikka
ja alati.**

**Ma olen väsinud ja olen kurnatud,
juhi Sina mind inglite maale.
Nüüd mul kuluks ära veeta aega
Kristuse lähikonnas, taevases
rahus.**

**Kuid vaid sina, elu jumal,
kui sina minuga lepiksid,
mind toetaksid,
kui oleksid mulle täheks,
oleksid kiivriks
minu süngiheitmisest
kuni mu ülestõusmiseni.**

Vana keldi palve

CONOR MCPHERSON

Sündinud 6. augustil 1971 Dublinis. Näidendite kirjutamist alustas 1992. aastal Dublini ülikooli juurde moodustunud draamaühingu (*UCD Dramsoc*) liikmetest moodustunud teatris *Fly by Night*. Üsna peatselt tegi läbimurde West Endi ja Broadway lavadele. Sageli lavastab oma tekste ise. Kirjutanud filmistsenaariume, tegutsenud filmirežisöörina, ka mänginud oma filmides. Tänapäeval üks olulisemaid iiri näitekirjanikke. Tema näidendeid iseloomustatakse kui armastus- ja õuduslugude omapärast segu, kus üsna sageli esinevad üleloomulikud elemendid. Oma tähtsamate mõjutajatena on ta nimetanud kolme ameerika dramaturgi, kelle puhul „sünnipärane anne on põimunud erakordse jõulisuse ja intensiivsusega“: Eugene O´Neill, Arthur Miller, David Mamet.

Conor McPhersoni näidendid, esmaesitused ja lavastused Eestis:

Rum and Vodka, Fly by Night Theatre Company, Dublin (1992)

Rumm ja viin, Teater Vanemuine, lavastaja Tanel Jonas (2010)

The Good Thief, Dublin Theatre Festival, (1994)

The Lime Tree Bower, Fly by Night Theatre Company, Dublin (1995)

See pärnapuulehtla, Ugala, lavastaja Andres Noormets (1999)

St.Nicholas, Bush Theatre, London (1997)

The Weir, Royal Court Theatre, London (1997)

Teisel pool, Emajõe Suveteater, lavastaja Andres Noormets (2001)

Teisel pool, Rakvere Teater, lavastaja Üllar Saaremäe (2008)

Dublin Carol, Royal Court Theatre, London (2000)

Port Authority, New Ambassadors Theatre, London (2001)

Sadama võim, Tartu Uus Teater, lavastaja Ott Aardam (2008)

Shining City, Royal Court Theatre, London (2004)

Kiirgav linn, Eesti Draamateater, lavastaja Taago Tubin (2006)

Seafarer, National Theatre, London (2006)

Meresõitja, Rakvere Teater, lavastus valmis rühmatööna (2012)

The Veil, National Theatre, London (2011)

The Night Alive, 2013, Donmar Warehouse Theatre, London (autori lavastuses; 2013)

Filme stsenariumid:

I went down (1997)

Saltwater (2000, ka režissöör)

Endgame (2000)

The Actors (2003, ka režissöör)

The Eclipse (2009, üks stsenaristidest ja režissöör)

Rohkelt erinevaid auhindu, neist olulisemad Evening Standardi ja Laurence Olivier' auhinnad, kaks Tony nominatsiooni, New Yorgi draamakriitikute auhind parimale uuele näidendile „The Night Alive” eest.

Valitud lõike Conor McPhersoniga tehtud intervjuudest

Ma ei usu, et ükski tarkus jõuab pärale kiiresti ja üksainus kogemus võiks midagi õpetada. Ma olen enda meelest ikka veel samasuguses arusaamatuse ja segaduse seisundis, nagu ma alati olen olnud.

*

Näidendi kirjutamine algab minu jaoks mingist pildist. Aga ma ei hakka seda pilti üle kandma. Ma püüan leida midagi sellega haakuvat ja ta oma jalgadele seisma panna. Pean näidendile otsekui selja tagant ligi hiilima. Kui olen kirjutatud kaks-kolm esimest lehekülge, siis jätan suure tõenäosusega nad sinnapaika. Edasi räägin ma iseendaga, teen märkmeid. Tasapisi hakkavad need segased märkused meenutama näidendi visandit. Kui esimesed 30-40 lehekülge on valmis, siis on selge, et olen otsa peale saanud.

Seevastu näidendi „The Weir“ (Eestis mängitud pealkirja all „Teisel pool“) kirjutasin ma umbes kahe nädalaga. Minu meelest oli see Sebastian Barry (vanema põlve liri näitekirjanik), kes ütles mulle, et kõik parimad näidendid maailmas on kirjutatud kahe nädalaga. Näidend, mida on kirjutatud kaks aastat, on ikka väga kahtlase väärtusega.

*

Keel ei ole minu jaoks kõige olulisem vahend. Ma usun, et vaataja kommunikeerub näidendi ja näitlejatega pigem telepaatilisel teel. Tõesti head näitlejad ei pea lausuma ainsatki sõna, kuid me saame aru, millest nad mõtleavad. Minu soov on piisavalt usaldada näitlejaid, et nad oleksid võimelised avama laval neid kihistusi, kus draama

tegelikult aset leiab. Usun, et minu näidendid on sündinud väga orgaaniliselt, nad on pärit alalt, mis jääb ratsionaalsete otsuste taha.

Paremad tööd sünnivad täiesti märkamatu, sageli siis, kui sa teed samal ajal hoopis midagi muud. Üks idee lihtsalt torkab pähe ja sa kuidagi nagu näed seda. Ja siis sa proovid kirjeldada, mida sa näed ja olla sealjuures võimalikult täpne. Ja kui sa oled jõudnud juba poole sellest pildist paberile panna, on see juba väga hea märk. Nii et minu jaoks taandub see suuresti puhtale alateadvusele. Kui ma teataksin, et kavatsen oma järgmises näidendis rääkida lugu lirimaa elust viimastel kümnenditel, keda see huvitaks! Aga samas võib sinuga ootamatult juhtuda mingi väike seik, mis pakub paljudele huvi.

„The Night Alive“ („Öörändurid“) sai alguse hetkest, mil ma olin linnapargis oma väikse tütre kiigele hoogu lükkamas, ja korraga nägin ma enda sees pilti, kus oli väike tuba ja üks kutt tõi sinna ühe tüdruku. Mul tekkis idee, et see tüdruk oli tulnud sinna selleks, et sinna jääda ja selle kuti elus olid parajasti suured jamad. On ju huvitav vaadata kaht inimest, kes veel ei tunne teineteist, vaid alles saavad tundma. Seda on ju ka lihtsam kirjutada! Kui kujutada ette näidendit abielupaarist, no mida kuradit neil ikka oleks teineteisele öelda! Nii et selline idee, ja sellest sündis näidend.

Ega me ei tea ju tegelikult, kust me tuleme või kuidas universum toimib. Inimese eksistents ei ole igavene. Igaüks meist on nagu väike tolmukübe kõledas ruumis. Surm ja kõdunemine on see, mis annab meie eludele tähendusrikkuse. Ma olen alati mõelnud, et üleloomulikud elemendid minu näidendites on täiesti realistlikud.

McPhersoni maailmad on alati justkui kahel tasandil eksisteerinud. Üks on reaalne maailm, millel on värvid, lõhnad, maitsesed, mis on tihti väga poeetilised ja kujundlikud ja alati väga hästi välja joonistatud. Selle taga, all või kohal, on aga alati minisugune müütiline maailm, millega puututakse tihti lausa füüsiliselt kokku ja mis paneb selle tavamaailma kuidagi teist viisi toimima. Paistab, et iirlasetel on see müütiline maailm pidevalt olemas ja väga kohal. Aga kui me vaatame ausalt ja tõsiselt eestlase sisse, siis on see siin täpselt samamoodi ja ma arvan, et see ongi üldinimlik omadus, elada pidevalt kahes maailmas.

Andres Noormets ERRi saates Kultuurikaja, 18. novembril, 2006

*

„Öörändurite” tegevuskohaks on autor määratlenud Phoenixi pargi kandi. Phoenixi park asub Dublini kesklinnast läänes. Tegemist on Euroopa suurima linnapargiga, mis on ümbritsetud 11 km pikkuse müüriaga. Arvatakse, et pargi nime puhul on tegemist gallia keelest (*Fionn uisce* - puhas vesi) tuletatud vormiga. Pargis asub sammas, milles troonib müütilise linnu fööniksi kuju. Mõne aasta eest avastati pargist suurim väljaspool Skandinaaviat asuv viikingite kalmistu, mis hõlmas umbes nelikümmend hauda.

Aimee ütleb oma päritolukohaks Clare Halli. Tegu on Dublinist paarkümmend kilomeetrit põhja poole jääva elamurajooniga, mis hetkel on tuntud oma hiigelsuure kaubanduskeskuse poolest.

Lavastuses kõlav laul „What´s Going On” on ameerika soulilaulja ja laulukirjutaja Marvin Gaye (1939-1984) üheteistkümnenda stuudioalbumi nimilugu aastast 1971. Tegu on üheksast laulust koosneva kontseptuaalse albumiga, kus iga laul on mõtteliselt seotud eelmisega. Laulude tekstid on kirjutatud Vietnami sõjast naasnud mehe vaatepunktist, kes on pöördunud tagasi oma kodumaale, mille eest ta on võidelnud, ja kohtab siin nüüd vaid viha, ülekohtu ja frustratsiooni. Algne impulss nende tekstide loomiseks tuli Marvini vennalt Frankielt, kes osales ise Vietnami sõjas ja kelle meenutused sõjakoledustest avaldasid Marvinile suurt mõju.

ÖÖRÄNDURID (2013) Conor McPhersoni lavastus
ATLANTIC THEATRE COMPANY.
Fotol: Tommy – Ciarán Hinds, Doc – Michael McElhatton

IIRI NÄITEKIRJANDUSES,

nagu kogu iiri kirjanduses, on alati puudunud terav lõhe kirjaliku ja suulise ehk siis nn kõrge ja madala kirjanduse vahel. Iirlaste suulise kirjanduse traditsioon on vanimaid Euroopas ja pole mingi saladus, et ka kuitahes reaalsete sündmuste kajastuste kohal hõljub ikka ja alati „keldi kujutluslend”, mis sõltuvalt kajastaja isikust lisab eelnevale ainesele oma mündi, viisi või vaatenurga. On arvatud, et see tava viib muistsete sõdalaste ja klannide kultuurini, kus igal pealikul olid omad kiidulaulikud ning muusikud, kes oma isanda vägiteod müütideks ja kangelaslauludeks vormisid.

Küllap on kõik meist kuulnud ka iirlaste iidsest jutuvestmistraditsioonist, mis pärineb samuti varasest keldi ajast ja jõuab välja tänapäeva, kus igas külas on oma jutuvestja (*seanchai*), kes võib ette kanda sadu ja sadu lugusid, nii jutustaja endaga aset leidnuid kui hallidest aegadest meieni jõudnuid. Pole palju väita, et jutuvestmise kunst on liri kultuuris arenenud omaette etenduskunsti žhanriks, on välja kujunenud tipptegijad, kellele korraldatakse omaette konkursse ja festivale ning kes käivad oma sõnaseadmise oskusi näitamas ka mujal maailmas.

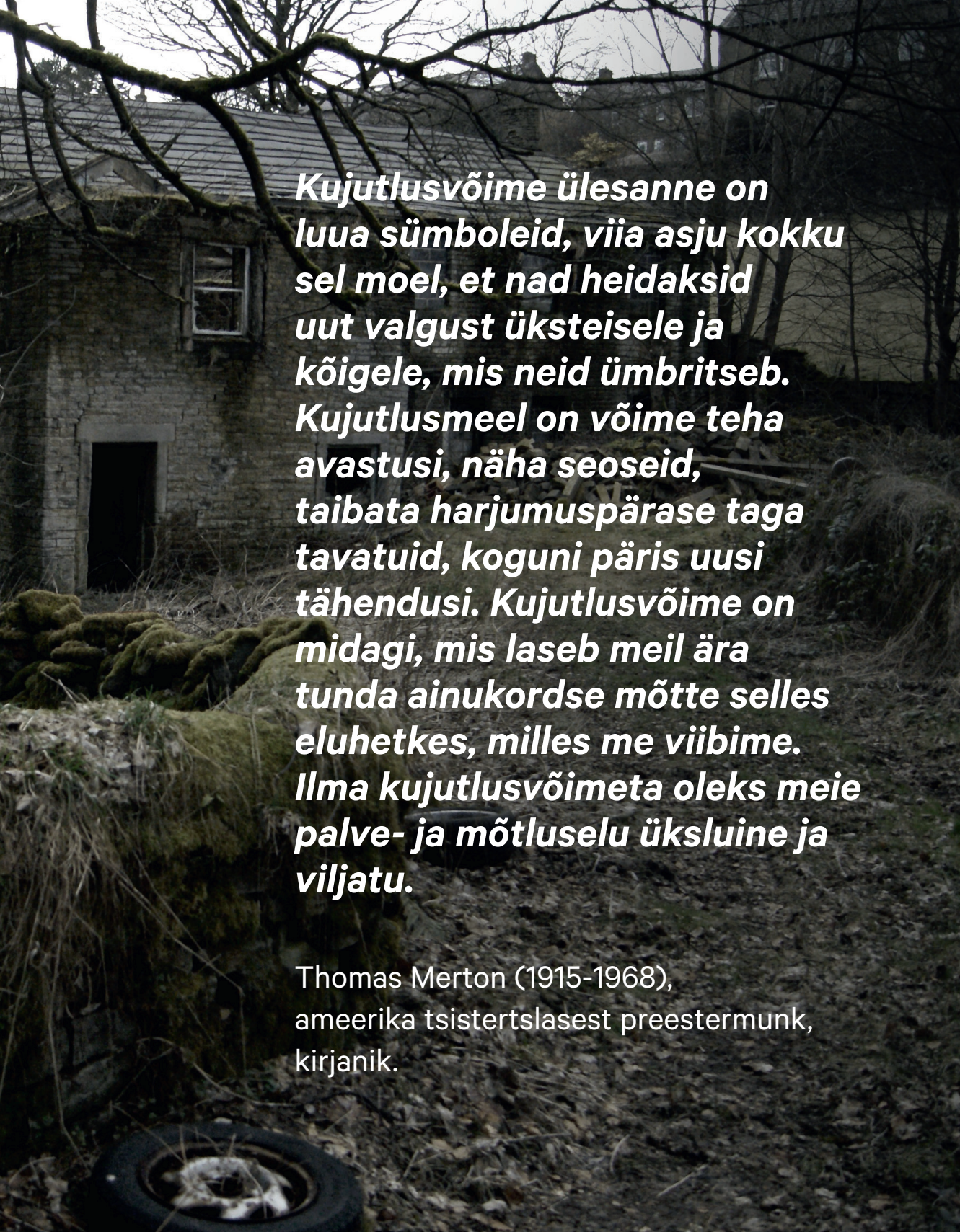
Ilmselt on see traditsioon (ikka koos rikkaliku folklooripärandiga) mõjutanud ka iiri kirjandust ja teatrit. Tundub igati loomulik, et eelmise sajandi alguses, kui äsja sündinud liri rahvuslik teater alles otsis oma kohta päike all, pöörduti igapäevaelu pildistuste kõrval kohe ka vanade müütide ja legendide poole (tähtsamad autorid William Butler Yeats ning John Millington Synge). Teine oluline periood iiri näitekirjanduses algas 1960ndatel, mil iirlased hakkasid talupoeglikust ühiskonnast otsustavalt liikuma tehnoloogilis-urbanistlikuma elukorralduse poole (tähtsamad autorid Brian Friel, Thomas Murphy, John Keane, Thomas Kilroy). Mõnevõrra üllatuslikult hakkas 1990ndatel debüteerinud uute dramaturgide põlvkond üles

korjama killukesi vanast, juba lagunenuid lirimaast. Nii nagu tänased autorid huvituvad sageli „väikeste inimeste” lugudest, elust ja tegemisest, on nad üles korjanud „väikseid” ja omamoodi veidralt fragmente juba surnud ühiskonnast.

Aga mõistagi pole kunagi kadunud side iiri näitemängu ja iiri jutuveestmist-raditsiooni vahel. Iiri draamat on ikka kandnud mingi selge, lineaarne lugu, mis oma (pool)müstiliste kõrval- ja allhoovustega võib minna ekslema inimpsüühika kõige hämaramatele radadele. Samas on tavaliselt igas iiri näidendis vähemalt üks tegelane, keda iseloomustab lakkamatu kõnepidamatus ja kelle suust tulev külajutu-tasemel-lora ja tõelise sõnameistri tasemele küündivad sententsid vahetavad kohti vaat et peadpööritava kiirusega. Kui teatrilaval keegi pikemalt rääkima jääb, nimetame seda monoloogiks, ja üsna selge, et iiri dramaturgid armastavad monolooge iseäranis. Näiteks täna mängitav McPherson alustaski oma karjääri monodraamadega ja ainult monoloogidest koosnevate näidenditega.

Meenutagem ka, et suhteliselt väikese rahvaarvuga iirlased on maailma näitekirjandusele kinkinud sellised (draama)klassikud nagu Oscar Wilde, George Bernard Shaw ja Samuel Beckett. Tänapäeva tuntumate iiri näitekirjanike hulka kuuluvad Martin McDonagh, Enda Walsh, Marina Carr, Marie Jones, Frank McGuinness, Emma Donoghue, Mark O`Rowe. Enamik neist on vähemalt korra jõudnud ka Eesti lavadele, Martin McDonagh´it aga võib vist pidada juba Eesti teatri püsiautoriks.

Kujutlusvõime ülesanne on luua sümboleid, viia asju kokku sel moel, et nad heidaksid uut valgust üksteisele ja kõigele, mis neid ümbritseb. Kujutlusmeel on võime teha avastusi, näha seoseid, taibata harjumuspärase taga tavatuid, koguni päris uusi tähendusi. Kujutlusvõime on midagi, mis laseb meil ära tunda ainukordse mõtte selles eluhetkes, milles me viibime. Ilma kujutlusvõimeta oleks meie palve- ja mõtluselu üksluine ja viljatu.

Thomas Merton (1915-1968),
ameerika tsistertsiasest preestermunk,
kirjanik.

***Mis on kolm kõige pahaendelisemat
asja maailmas?***

Valge hobune, maja mäekünkal ja ilus naine

Vana iiri tähendamissõna

Teatrijuht Toomas Peterson

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Paul Mägi

Balletijuht Mare Tommingas

Lavastusala juht Rait Randoja

Lavatehniline Rello Lääts, Kaupo Jalas, Taivo Pöder, Tanel Pärn, Jüri Urbel, Urmas Poom

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Ain Austa, Ahto Eller, Andres Lindok, Terje Kiho, Leenamari Pirn, Katrin Nigumann, Sirje Kolpakova, Aleksandr Karzubov, Indrek Ots, Eino Reinapu, Mart Raja, Armin Luik, Mait Sarap, Tarvo Vassil

Grimm ja soengud Anne-Ly Soo, Erle Vannus

Kostüümiala Ivika Jõesaar, Liisi Ess, Ruth Rehme-Rähni, Külli Kukk, Edith Ütt, Ivi Vels, Heli Kruise, Natalja Malinen, Luule Luht, Tia Nuka, Kaire Arujõe, Riin Palumets, Irina Medvedeva, Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa, Daisy Tiikoja, Elli Nöps, Anneli Vassar, Marit Reinmets, Juta Reben, Mati Laas, Malle Värno, Henn Laidvee

Riietusala Kai Vahter, Maris Plado

Rekvisiit Liina Martoja, Kaie Uustla, Ave Liivamägi, Angelika Aun

Valgusala Imbi Mälk, Maris Savik, Taivo Pöder, Andres Sarv

Heliala Andres Tirmaste, Toivo Tenno, Vladimir Holm

Kavalehe tekstid Sven Karja

Kavaleht teostus Andra Seepter

Viimseni lihvitud liikumine...

 kinema

Innovation
that excites

UUS NISSAN PULSAR

UUS AUTO, UUS KOGEMUS. TÄIUSLIK KAASLANE.

UUS NISSAN PULSAR

See on nii seest kui väljast dunaamiline auto. Kõige ruumikam salong oma klassis ja palju uuenduslikku varustust teevad perega reisimise väga mugavaks. Vaikne ja kergesti manööverdatav Nissan PULSAR on sinu jaoks nagu loodud.

**NÜÜD EI TASU VÄHEMAGA LEPPIDA.
UUS NISSAN PULSAR PANEB SUL PULSI LÖÖMA.**

BRONEERI PROOVISÖIT JUBA TÄNA!

autospirit

Autospirit Tartu OÜ

Turu 47, Tartu
tel 734 1422
www.autospirit.ee

**NISSANI OMANIK, LIITUGE
BOONUSPROGRAMMIGA!**

YOU+ NISSAN

KASULIK SULLE JA SINU AUTOLE NISSAN.EE/YOU+

KULTUUR ANNAB ELULE VÄRVI

Telia on Vanemuise teatri
hooaja peatoetaja

telia.ee

ALTIA
— EESTI —
Eristatetu hetkedeks

LARSEN

— COGNAC —

TÕELISE
SEIKLEJA VALIK

PRODUIT DE
FRANCE
www.cognac-larsen.fr

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks.

Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / SEB pank 10102052050006 / Sampo Pank 334408570002

Märksõna: VANEMUISE FOND

Vanemuise fond tänab:

Olga Aasavit, Mart Avarmaad, Alar Kroodot, Kalev Kaset, Mati Kermast, Eero Timmermanni,
Tartu linna, Vanemuise advendikontserdil annetajaid.

Aasta toetaja

Aasta toetaja

Aasta toetaja

Ametlik autopartner

Ametlik hotellipartner Tartus

Ametlik hotellipartner Tartus

Ametlik hotellipartner Tallinnas

Postimees

KULTUURIMINISTEERIUM

AS GIGA on Vanemuise Sümfooniaorkestri Kassitoome tasuta suvekontserdi peasponsor.

vanemuine.ee